

Yayın Geliş Tarihi: 07.04.2025

Yayına Kabul Tarihi: 30.05.2025

Online Yayın Tarihi: 15.09.2025

<http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.1671501>

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Cilt: 27, Sayı: 3, Yıl: 2025, Sayfa: 1270-1294

E-ISSN: 1308-0911

Araştırma Makalesi

21. YÜZYILDA İŞ BİRLİKLERİ VE SINIRLILIKLAR EKSENİNDE RUSYA-ÇİN İLİŞKİLERİ

Ayşegül KETENCİ*

Öz

Bu çalışma, Rusya- Çin ilişkilerinde tarihsel ve güncel bağlamda iş birliği alanlarını ve bu iş birliklerini sınırlayan unsurları ele alırken, küresel ve bölgesel gelişmelerin bu ilişkilere yansımalarını incelemektedir. 19. yüzyıldan itibaren şekillenen tarihsel süreçte, iki ülke arasındaki ilişkiler zaman zaman ideolojik ayrışmalar, güvensizlikler ve çıkar çatışmaları ile belirlenmiş; zaman zaman ise ortak tehdit algıları ve stratejik hedefler doğrultusunda iş birliği zeminine oturmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasındaki yeni jeopolitik ortam, Moskova ve Pekin'i çok kutuplu bir uluslararası düzen arayışında ortak bir zeminde buluşturmuştur. Çalışmada, Rusya-Çin ilişkilerinin tarihi arka plan bilgisine kısaca yer verilmiştir ancak özellikle 21. yüzyılda giderek artan bir şekilde karşılıklı yakınlaşma eğilimindeki Rusya-Çin ilişkileri detaylandırılarak bir değerlendirme yapılmıştır. Çalışmada, aktörlerin davranışlarının karşılıklı olarak birbirinden etkilendiğini öne süren “karşılıklı bağımlılık” teorisinden istifade edilmiş ve iki ülke ilişkileri bu minvalde ele alınmıştır. Bulgular, çok kutuplu dünya savunusu, ABD hegemonyasına karşı ortak tavır, uluslararası platformlarda ortak hareket etme çabalarının, iki ülkenin Batı merkezli uluslararası düzene alternatif oluşturma gayretini ve iş birliklerini yansıttığını göstermektedir, diğer taraftan ekonomik ilişkilerdeki asimetri, tarihsel güvensizlikler ve Orta Asya'daki çıkar çatışmaları iş birliklerini sınırlandırmaktadır. Bu çerçevede, birçok iş birliği alanının varlığına rağmen, bu iş birliklerinin belli sınırlılıklar içinde hayata geçirilebildiği, ikili ilişkilerin bölgesel ve küresel değişimlere bağlı olarak değişken ve grift bir yapıda ilerlediği, ortak çıkarların ya da çıkar çatışmalarının bölgesel ve küresel güç dengelerini yakından ilgilendirdiği değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Rusya-Çin İlişkileri, İş Birlikleri, Sınırlayıcı Faktörler, Çok Kutuplu Dünya, Asimetrik İlişkiler.

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 7. Sürüm):

Ketenci, A. (2025). 21. Yüzyılda iş birlikleri ve sınırlılıklar ekseninde Rusya-Çin ilişkileri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27 (3), 1270-1294.

*Dr., İstanbul Kültür Üniversitesi, ORCID: 0000-0003-3165-7358, aysegulketenci0601@gmail.com

Bu makale etik kurul onayı gerektirmemektedir.

RUSSIA-CHINA RELATIONS IN THE AXIS OF COOPERATION AND LIMITATIONS IN THE 21ST CENTURY

Abstract

This study examines the areas of cooperation in Russia–China relations in both historical and contemporary contexts, while also analyzing the impact of global and regional developments on these relations. In the historical process shaped since the 19th century, the relations between the two countries have at times been defined by ideological divergences, distrust, and conflicts of interest, and at other times have rested on a foundation of cooperation shaped by shared threat perceptions and strategic objectives. The new geopolitical environment that emerged after the dissolution of the Soviet Union brought Moscow and Beijing together on a common ground in the pursuit of a multipolar international order. The study briefly addresses the historical background of Russia–China relations but primarily focuses on the growing tendency of mutual rapprochement in the 21st century. In this study, the “Interdependence” theory, which suggests that the behaviors of actors are mutually affected by one another, has been utilized, and the relations between the two countries have been addressed in this context. The findings indicate that the defense of a multipolar world, a common stance against U.S. hegemony, and efforts to act jointly in international platforms reflect the two countries’ attempts and cooperation to create an alternative to the Western-centered international order. On the other hand, asymmetry in economic relations, historical mistrust, and conflicts of interest in Central Asia limit the scope of cooperation. In this context, despite the existence of many areas of cooperation, these partnerships can only be realized within certain limits; bilateral relations progress in a complex and variable structure depending on regional and global changes, and common interests or conflicts of interest closely relate to regional and global power balances.

Keywords: Russia-China Relations, Cooperation, Limiting Factors, Multipolar World, Asymmetric Relations.

GİRİŞ

Rusya ve Çin arasındaki ilişkiler, küresel sistemdeki gelişmelere ve iki ülke arasındaki stratejik hesaplamalara bağlı olarak şekillenen girift bir dinamiğe sahiptir. İki ülkenin birbirleriyle olan ilişkisi, tarihsel olarak hem rekabet hem de iş birliği unsurları barındırmış, zaman zaman derin güvensizlikler ve çıkar çatışmalarıyla belirlenmiştir. Ancak 21. yüzyılda uluslararası düzenin çok kutupluluğa doğru evrilmesi, iki ülkenin ortak çıkarlar temelinde birbirine yaklaşmasını sağlamış ve ilişkilere yeni bir boyut kazandırmıştır. Armaoğlu’na göre (2017), tarihsel olarak, Rusya ve Çin arasındaki ilişkiler, farklı zamanlarda güvensizlik- çatışma- iş birliklerinin var olduğu bir geçmişe sahiptir. 19. yüzyılda imzalanan "eşitliğe gölge düşüren antlaşmalar," Çin'in milli hafızasında Rusya'ya dair olumsuz algıların temelini oluşturmuştur, Sovyetler Birliği döneminde de farklı ideolojik bakış açıları ilişkileri etkilemiştir. Ancak Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında ortaya çıkan

yeni jeopolitik dinamikler, Moskova ve Pekin'i yeniden bir araya getirmiş, ortak hedefler doğrultusunda bir iş birliği zemini oluşturmuştur.

Çalışmada, Rusya-Çin ilişkilerindeki iş birliklerinin temel dinamikleri ve bunları sınırlandıran etmenler nelerdir, bütün bu dinamikler bölgesel ve küresel gelişmelerden nasıl etkilenmektedir sorularına yanıt aranmaktadır ve bu sorulara yanıt aranırken, "karşılıklı bağımlılık" teorisinin temel argümanlarından istifade edilmiştir. Çalışmada, geçmişten günümüze Rusya-Çin ilişkilerine kısaca yer verilerek bir arka plan bilgisi sunulmuş ve 21. yüzyıldaki ilişkilere geçiş sağlanmıştır. Özellikle, 2000'li yıllardan sonra iki ülke arasındaki iş birliklerinin temelleri ele alınmıştır, bu iş birlikleri Batı hegemonyasına karşı ortak tavır alma, çok kutuplu dünya savunusu bağlamında uluslararası platformlarda iş birliklerini güçlendirme, ekonomik ve askeri alanlarda ilişkileri derinleştirme olarak sıralanabilir. Bu ortak çabaların ve iş birliklerinin sınırlılıkları ise iki aktör arasında geçmişten günümüze ulaşan güvensizlik atmosferi, asimetric güç dengesinin Rusya'yı küçük ortak haline düşürmesi sebebiyle Rusya'nın gösterdiği hassasiyet ve Rusya'nın sert güç unsurlarını kullanmaktan çekinmeyen tutumunun Çin'in politikalarıyla uyumlu olmamasıdır. Çalışmada konuyla ilgili makalelere, internet kaynaklarına, birinci ve ikinci el kaynaklara yer verilerek Rusya-Çin ilişkileri incelenmiştir ve literatür taramasına dayalı nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Abay'a göre (2023), Rusya- Çin ilişkilerinde, ekonomik faktörler kilit bir rol oynamaktadır. Rusya, çok zengin enerji kaynaklarına sahip bir ülke olarak, Çin'in artan enerji ihtiyacını karşılamada stratejik bir tedarikçi konumundadır. Sibirya'nın Gücü gibi enerji boru hattı projeleri, iki ülke arasındaki ekonomik bağları derinleştiren temel unsurlar arasındadır. Aynı zamanda, iki tarafın ticaret hacmi son yıllarda rekor seviyelere ulaşmış, çift taraflı ekonomik bağımlılıkları daha da artırmıştır. Ancak bu ekonomik ilişki, iş birliklerini sınırlandırmaktadır. Çin'in ekonomik olarak üstün konumu, Moskova için stratejik bir hassasiyet oluşturmakta "küçük ortak" konumunda kalarak sebep olarak iş birliklerinde isteksizliğe sebep olmaktadır.

Askeri ve diplomatik alanlar da bu ilişkilerin yoğunlaştığı önemli yerlerdir. Rusya ve Çin, özellikle ABD'nin (Amerika Birleşik Devletleri) liderliğindeki Batı ittifakına karşı askeri ve diplomatik bir denge oluşturma amacı gütmektedir. Ortak askeri tatbikatlar, savunma sanayisinde iş birliği ve nükleer erken uyarı sistemleri gibi alanlarda geliştirilen ortak projeler, iki ülkenin stratejik uyumunu göstermektedir. Lavrov'a göre (2024), BRICS (Brazil, Russia, India, China and South Africa baş harflerinden oluşan platform), Şanghay İş Birliği Örgütü (ŞİÖ) ve Birleşmiş Milletler (BM) gibi platformlarda ortak politikalar izleyen bu iki aktör, küresel düzene alternatif bir vizyon sunma gayreti göstermektedir. Ancak tüm bu iş birliği alanlarına rağmen, iş birliklerinde sınırlılıklar mevcuttur. Fong & Maizland'a göre (2024), Orta Asya, bu iki ülke arasında çıkar çatışma potansiyelinin en belirgin olduğu bölgelerden biridir. Rusya, bu coğrafyada siyasi etkisini korumak isterken, Çin ekonomik gücünü kullanarak kendi nüfuzunu genişletme çabasındadır. Bu

durum, iki tarafın bölgede rekabet etmesine yol açmaktadır. Ayrıca, Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesi gibi sert güç unsurlarını kullanması, Çin'in "iç işlerine karışmama" ilkesine ters düştüğü için ilişkilerde gerilim yaratmıştır.

Rusya-Çin ilişkilerinin geleceği, bu dinamiklerin nasıl yönetileceğine ve çok kutuplu bir düzenin inşa sürecinin nasıl şekilleneceğine bağlıdır. Bu iki aktörün tarihsel güvensizlikleri aşması, ekonomik asimetriyi dengede tutması ve bölgesel çıkar çatışmalarını kontrol altında alabilmesi, ilişkilerinin sürekliliği ve derinliği için kritik önem taşımaktadır. Çok kutuplu dünya düzenine geçişin itici gücü olma iddiası, bu iki ülkenin küresel sistemdeki rollerini daha da belirginleştirirken, bu rollerin uyumu veya çatışması uluslararası politika açısından kritik önemdedir.

TEORİK ÇERÇEVE

Bu bölümde, “Karşılıklı bağımlılık” teorisinin temel varsayımlarına yer verilmektedir. Bahse konu teori, Rusya-Çin ilişkilerini açıklamak, anlamlı ve bütüncül bir bakış açısı sunmak açısından uygun bir zemin sunduğu için tercih edilmiştir. Şöyle ki, her iki ülkenin davranışları karşılıklı olarak birbirlerini etkilemektedir, teoride belirtildiği üzere günümüz uluslararası konjonktüründe askeri güç yanında ekonomik güç ve bilgi akışı kritik önem kazanmıştır ve özellikle 21. yy Rusya-Çin ilişkileri buna örnek verilebilir. Bu çerçevede, teorinin açıklama gücünden, iki aktörün davranışlarını derinlemesine analiz edebilmek amacıyla istifade edilmiştir.

Keohane ve Nye’e göre uluslararası ilişkilerde karşılıklı bağımlılık, farklı aktörler arasındaki karşılıklı etkilerle karakterize edilir. Bu etkiler, insan, mal, para, bilgi akışı gibi işlemlerle ilgilidir ve bu akış II. Dünya Savaşı sonrasında kritik bir artış göstermiştir. Karşılıklı bağımlılığın derecesi, bahse konu işlemlerden kaynaklanan maliyetler ve kısıtlarla ilgilidir. Örneğin, “tüm petrolünü ithal eden bir ülke, sürekli petrol akışına büyük ölçüde bağımlıdır; buna karşılık kürk, mücevher ya da parfüm gibi lüks malları ithal eden bir ülkenin bu ürünlere erişimi kesilse dahi etkisi çok daha az olur. Eğer işlemlerin maliyete sebep olan etkileri karşılıklılık taşıyorsa (mutlaka simetrik olması gerekmez), işte o zaman gerçek bir karşılıklı bağımlılık söz konusudur. Eğer önemli bir maliyet yaratmıyorsa, bu sadece bağlantılı olmaktır.”. Karşılıklı bağımlılık, maliyet içerir ve özerkliğe bir kısıtlama getirir, karşılıklı bağımlılığın olduğu bütün ilişkilerde mutlaka karşılıklı fayda olmayabilir (Keohane & Nye, 2001).

Keohane ve Nye, askeri kapasiteye dayalı zorlayıcı gücün kullanım alanının ve etkisinin azaldığını vurgulamaktadırlar. Buna göre, devlet algısındaki güvenlik marjı genişledikçe, güvenlik dışı hedefler daha önemli hale gelir. Güç, politika aracı olmadığında, başka araçlara başvurulur. Örneğin, yüksek yıkım kapasitesine sahip nükleer kapasite caydırıcılık sağlar. Zorlayıcı gücün etkinliği görece azalırken, tehditler güvenlik alanından ekonomik alana doğru kayar. Gücün amacı, devleti

askeri eylemden alıkoymak yerine, o devletin iç politikalarından kaynaklanan maliyeti diğer ülkelere yüklemesinin önüne geçmek olur (Keohane & Nye, 1973).

Keohane ve Nye'e göre, toplumlar arası karşılıklı bağımlılık yeni kavramlar değildir, diğer taraftan bilgi devrimi ve internet kullanımının hızla yayılması sayesinde iletişim maliyeti azalarak, bilgi aktarımının sınırı fiilen ortadan kalkmıştır. Bilgi devrimi sayesinde, toplumlar arası iletişim kanalları yaygınlaştığı gibi, bireyler arası iletişim de artmıştır. Uluslararası siyaset ve bilgi devrimi karşılıklı olarak birbirlerini etkilemektedir ve karşılıklı bağımlılık bu değişimlerden etkilenerek yeniden yapılandırılmaktadır (Keohane & Nye, 1998). 1970'lerin sonlarında Keohane ve Nye tarafından geliştirilen "karşılıklı bağımlılık teorisi", günümüzdeki karmaşık uluslararası ilişkiler sistemini analiz etmek için hâlâ geçerliliğini koruyan güçlü bir çerçeve sunmaktadır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve küresel güç dengelerindeki köklü değişimlere rağmen, devletler arası etkileşimin arttığı günümüz uluslararası ortamında "karşılıklı bağımlılık" kavramı, anlamlı ve işlevsel açıklamalar sağlamaya devam etmektedir (Gürkaynak & Yalçınar, 2009).

Teori kısmında açıklanan argümanlardan sonra Rusya-Çin ilişkilerine iş birlikleri ve sınırlılıklar ekseninde yer verilmektedir.

RUSYA- ÇİN İLİŞKİLERİNE İŞ BİRLİKLERİ EKSENİNDE BAKIŞ

Bu bölümde, öncelikle Rusya-Çin ilişkilerinin tarihi arka planına kısaca değinilmektedir ve başlıca uygun şekilde iki ülke arasındaki iyi ilişkilere – iş birliklerine ağırlık verilerek bir değerlendirme yapılmaktadır. Kısaca tarihi bilgi verilmesi sonrasında özellikle 2000'li yıllardan sonra iki ülke arasındaki iş birlikleri başlıklar altında detaylandırılmaktadır. Her iki ülke ABD hegemonyasına karşı ortak bir duruş sergilemekte, bölgesel istikrarın sağlanması için ABD etkisinin uzak tutulmasına çalışmaktadır. Çok kutuplu dünya savunusu ortak paydasında birleşen Rusya ve Çin; BM, BRICS, ŞİÖ gibi birçok platformda eş güdümlü hareket etmektedir, ilaveten askeri ve ekonomik alanlarda iş birliklerini güçlendirme çabasıdadırlar. Bu bölümde bahse konu iş birliği alanları ayrı başlıklar altında verilmekte olup, iş birlikleri birbirleriyle yakından bağlantılıdır.

Rus ve Çin devletleri tarih boyunca önemli medeniyetleri temsil etmiştir. Rus ve Çin devletleri arasındaki ilişkiler eski tarihlere dayanmakta olup, 17. ve 19.yy'larda iki taraf arasında çeşitli ekonomik anlaşmaların imzalandığı görülmektedir. 1896'da Birinci Çin-Japon Savaşında Rus ve Çin İmparatorlukları Japonya'ya ortak karşı koyma konusunda Müttefiklik Anlaşması imzalamıştır. 1937'den itibaren Sovyetler Birliği, İkinci Çin-Japon Savaşında Çin'e destek vermiştir, 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti'ni ilk tanıyan ülke Sovyetler Birliği olmuştur (Nagy, 2024).

1917'de Sovyetler Birliği'nin ve İkinci Dünya Savaşında Almanya karşısında kazandığı zafer, Rus devletini uluslararası arenada önemli bir konuma

taşımıştır. Sovyetler Birliği, Soğuk Savaş boyunca doğu blok liderliğini üstlenerek iki kutuplu dünyada belirleyici bir aktör olmuştur. İkinci Dünya Savaşında Japonya'nın işgaline uğrayan Çin ise savaş sonrasında Mao liderliğinde sosyalist düzene geçmiştir. Birbirine komşu olan iki devletin benzer ideolojik temele dayanan sistemler kurmuş olması, yakınlaşmalarını da beraberinde getirmiş ve 1950'de aralarında "Dostluk Anlaşması" imzalanmıştır (Armaoğlu, 2017).

Mao, Rusya ile yakınlaşmanın Çin'in çıkarlarıyla örtüştüğü fikrini benimsemiştir. Çin, iptidai bir feodal düzenden komünist rejime geçmiş ve savaşın tahrip ettiği bir ülke iken, Sovyetler Birliği ise sosyalizm safhasını endüstrileşme ile yerine getirmiş güçlü bir devlet olmuştur. Sovyet Rusya, bu gücüyle uluslararası konjonktürde Çin için önem arz eden bir müttefik haline gelmiştir. Çin, kısa süre içinde elini güçlendirebilmek amacıyla Sovyet Rusya ile olan iş birliklerini artırmıştır. Çin'in uluslararası camiada kabul görmesi ve ekonomik olarak kalkınmasında Sovyet Rusya kilit aktör olarak önemli rol oynamıştır (Armaoğlu, 2017).

1970'lerde Çin-ABD yakınlaşması yaşandıysa da 1980'lere kadar bu ilişkiler stabil kalmıştır. 1978'de Çin yeni bir politika izleme kararı alarak yabancı devletlerle ticari ve ekonomik ilişkiler kurmaya, daha bağımsız bir dış politika izlemeye başlamıştır. Gorbaçov'un izlediği açılım kararları ve politikalarıyla uyumlu olan Çin politikaları sayesinde ikili ilişkiler olumlu bir seyir izlemeye başlamıştır. Sovyetler Birliği bu dönemde Batı ile iyi ilişkiler kurmaya özen gösterirken, Çin'i dışlamamıştır. 1989'da Sovyetler Birliğinden Çin'e yapılan ziyaret, 30 yıl sonra bir Rus liderin yaptığı ilk ziyaret olması açısından (1989'da SSCB Yüksek Konseyi Başkanı Mihail Gorbaçov Çin'i ziyaret etmiş ve partiler arası ilişkiler yeniden kurulmaya başlanmıştır) önem arz etmektedir. Sovyetler Birliği için Tiemenmen olayları, Batı ülkelerinin aksine Çin ile ilişkileri için bir sorun teşkil etmemiştir. Çin-Tayvan geriliminde ise Sovyetler Birliği, Çin ile ilişkilerini son derece hassas şekilde yürütmeye gayret etmiş ve ilişkilerin hasar görmemesine çalışılmıştır. Bahse konu yakınlaşma, iki ülke arasındaki askeri güçlerin en düşük seviyeye kadar indirilmesiyle perçinlenmiş ve güven ilişkisi inşa edilmiştir. Daha sonrasında ikili ilişkilerin pozitif ivme kazanmasında, Batı'ya karşı alınan ortak tavır, her iki ülkede yapılan reformlar ve bölgesel ortak çıkarların varlığı etkili olmuştur (Akman, 2015).

Gorbaçov'un liberalleşme ve reform çabaları ile Çin-Sovyetler Birliği ilişkileri ideolojik temelden realist bir temele oturmaya başlamış ve birçok problem karşılıklı iş birliklerinin artmasıyla çözüme kavuşmuştur. Her iki ülkenin Batı ile ilişkilerinin bozulması, Rusya'nın liberalleşme ve Batı'ya yakınlaşma çabalarını istenen başarıya ulaşamaması, 1999 NATO'nun Yugoslavya müdahalesi gibi olaylar Rus dış politikasında değişimi de beraberinde getirmiş ve eksen kayması yaşanmıştır (Hazır, 2021).

Avrasyacılık, Rus dış politikasında etkili olan bir tasavvurdur. Bu anlayışta, Rusya'nın Doğu ve Batı'yı kapsayan kendine has bir kimlik ve medeniyet olduğu

savunulur. Bu bakış açısı, Batı'nın etkisi karşısında yer alan jeopolitik ve kültürel bir alternatif sunar. Avrasyacılık, Rusya'nın Avrasya'da güç ve nüfuz kazanma amacını meşrulaştıran ideolojik bir yaklaşımdır (Yılmaz, 2015).

Avrasyacılık, Primakov ve Putin dönemlerinde Rus dış politikasına etki etmiştir. Primakov, ABD ve Sovyet Rusya'nın küresel dengeleme açısından birbirine denk olduğunu ve doğrudan çatışma yerine iki aktörün kademeli olarak yakınlaşması gerektiğini belirtmiştir (Korovin, 2015). Primakov, Rus dış politikasının pragmatist ve realist temellere dayanan bir yapısının olması gerektiğini, Rusya'nın farklı aktörlerle bağlantılarını derinleştirerek ve Rus ekonomisini güçlendirerek küresel güç kutuplarından biri olacağını savunmuştur. Bu tasavvur, Rusya'nın dış politikasını dengeye getirmek için doğuya yönelmesinin zorunlu olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Primakov, uzlaşılarla dayalı, çatışmadan uzak duran ve değişen konjonktüre uygun şekilde sürekli manevra yapmayı esas alan bir dış politika anlayışını benimsemiş, Çin ve Hindistan gibi aktörlerle ilişkilerin geliştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Kuryanov, 2019).

Rusya, birçok düşünür tarafından “biricik” bir Avrasya gücü olarak değerlendirilir. Bu anlayışa göre, Rusya kendi topraklarını, kıtaları aşarak kendi “tekilliğinde” üstün bir başarıya ulaşmaktadır. Bu başarı, geniş Avrasya'da Rusya'nın en önemli garantör olduğu düşüncesine dayanır. Rusya'nın başarıları, onun ulusal çıkarları doğrultusunda farklı alanlarda talepte bulunmasının da yolunu açar ve bu anlayış küresel bir bakış açısının iz düşümlerini taşır. Bu bağlamda Rusya; İslam Dünyası, Çin, Batı Avrupa, ABD gibi farklı güç merkezleriyle eş zamanlı ve çok boyutlu iletişim kurmaktadır (Lo, 2002). Putin, Avrasyacı anlayışı benimsemiş bir liderdir. Putin, makalesinde, Rusya'nın kendisini bir Avrasya ülkesi olarak algıladığının altını çizmiştir. Buna göre; coğrafi olarak Rusya'nın büyük bölümü Avrasya'da yer alır ve ülkenin Asya-Pasifik'teki ülkelerle siyasi ve ekonomik ilişkiler kurması için önemli fırsatlar mevcuttur, ilaveten uluslararası konjonktür derinlikli ilişkilerin kurulması ve devam ettirilmesi için ideal bir ortam sunmaktadır (Putin, 2000). Rusya-Çin ilişkilerinde bahse konu Avrasyacı bakış açısının etkileri görülmektedir.

Putin ve Xi Rusya-Çin diplomatik ilişkilerinin 75. Yılı'nı kutlayarak taraflar arasında “stratejik iş birliği” ve “kapsamlı ortaklık”ı teyit etmiştir, Rusya-Ukrayna savaşıyla ilgili olarak, Batı'nı güvenlik mimarisinin sürdürülemez olduğundan bahsedilmiştir. 2022 Pekin Kış Olimpiyatlarında iki devlet arasındaki yasak iş birliklerinin olmadığı ve “sınırsız bir bağlılık-dostluk ilişkisi” olduğu vurgulanmıştır (Saxena, 2024).

Tarihi arka plan verilerek, güncel gelişmelere geçişin sağlanması amaçlanmıştır, özellikle 2000'li yıllardan sonra iki aktörün iş birliği alanlarına, ABD hegemonyasına karşı ortak duruş sergilenmesi, çok kutuplu dünya vizyonu çerçevesinde uluslararası platformlara katılım ve ticari, askeri, bölgesel ortaklıklar başlıkları altında yer verilmektedir.

ABD Hegemonyasına Karşı Duruş ve Bölgesel İstikrarın Sağlanması

21. yüzyılda, Çin-Rusya ilişkileri çok boyutlu olup, iki aktörün çıkarlarının örtüştüğü ya da kısmen örtüştüğü alanlar mevcuttur, aktörler bazı alanlarda iş birliğine gitmektedirler ancak rekabet alanları da vardır, örneğin bölgesel istikrarın sağlanması her iki aktör için öncelikli bir ajandadır. Her iki aktör, bölgesel istikrarı sağlama paydasında birleşmektedir. Bahse konu istikrarın sağlanması amacıyla askeri, ekonomik ve altyapıyla ilgili ortak çalışmalar hayata geçirilmektedir (Umarov & Kassenova, 2024). Çin-Rusya ilişkileri, küresel konjonktürdeki değişimler açısından önem arz etmektedir, iki aktör arasındaki iş birliğinin artması, dünyanın revizyonist aktörler arasındaki yakınlaşma sebebiyle jeopolitik bloklara ayrıldığının bir göstergesidir. İki aktör arasındaki ittifakın stratejik rekabette ne kadar güçlü ve kalıcı olacağı, Atlantik ve Pasifik'teki güç dağılımı üzerindeki etkisinin ne olabileceği ve gelişmekte olan dünyadaki yeni hizalanmanın içeriği önem arz eden konulardır (Kuo, 2024). ABD, küresel konjonktürdeki gelişmeler ile Rusya ve Çin'in revizyonist politikaları hakkında değerlendirmelerde bulunmaktadır. Örneğin, 2000'li yıllarla birlikte ABD- Çin gerginliği tırmanmaya başlarken, 2017'de Trump'un yönetime gelmesiyle Trump'un Rusya'ya karşı savunduğu yakınlaşma çabaları ABD Kongresince engellenmiştir. ABD'nin strateji ve politika belgelerinde, Çin ve Rusya ABD'nin çıkarlarına meydan okuyan revizyonist güçler olarak tanımlanmış, mevcut uluslararası düzeni tehdit ettikleri vurgulanmıştır (Yu, 2018).

ABD hegemonyası, Rusya- Çin ilişkileri açısından ele alınması elzem bir konudur. ABD-Çin-Rusya üçgeninde, güç dengelerinin nasıl değişim göstereceği bu aktörlerin küresel arenada aldıkları/alacakları pozisyonlarla ilgilidir. ABD-Çin ilişkileri uluslararası konjonktür ve güç dengeleri açısından önem arz etmektedir. (Yu, 2018). 2000'li yıllarla birlikte ABD, Çin'i bir ortak olarak değil, bir jeopolitik rakip olarak görmeye başlamıştır. Çin, ABD'nin Doğu'dan çevreleme stratejisiyle karşı karşıya kalmış, ekonomisini geliştirme ihtiyaçlarını takip ederek, kendisine yeni ve dostane bir çevre sağlamaya çalışmıştır. Örneğin, bu çabanın sonunda, Avrupa'nın zengin pazarlarına erişimi geliştiren ve derinleştiren Kuşak-Yol Girişimi Çin tarafından 2013'te hayata geçirilmiştir (Karaganov, Россия в Большой Евразии-Rossiya v Bol'shoy Yevrazii, 2019). Kuşak-Yol Girişimi Çin'in küresel arenadaki politikaları açısından kritik önemdedir. Çin'in küresel konjonktürde meşruiyetini artırması ve güçlü bağlantılar kurmasında Kuşak-Yol Girişimi önem arz etmektedir. Çin, tarihi İpek Yolundan ilham alarak bahse konu Projeyi hayata geçirmiştir ve bu Proje sayesinde küresel arenadaki önemli aktörleri (büyük güçleri Rusya örneğinde olduğu gibi) yanına çekme- onlar üzerinde etki sahibi olabilme amacını taşımaktadır. Proje kapsamında hayata geçirilmeye çalışılan yeni güzergahlar, nüfuzunu artırma çabaları ve çok kutuplu dünya düzeni yaratma girişimi sistemsel ölçekte güç değişimine ve geçişine etki etmektedir. Kuşak-Yol özelinde Rusya- Çin yakınlaşması, ABD'nin bölgede nüfuz alanını genişletmesini engelleme gayretini yansıtmaktadır (Tokatlı, 2023). Kuşak-Yol Projesi Rusya-Çin ilişkileri açısından büyük önem arz etmektedir. Çin' göre, Kuşak ve Yol Girişimi

Avrasya'daki küresel iş birliklerini teşvik etmektedir ve gittikçe büyüyen-güçlenen platformun ABD'nin küresel etkisine meydan okumak için kullanıldığı görülmektedir (Freeman, Glants, & Markey, 2024).

2022 Rusya'nın Ukrayna müdahalesi sonrasında, Rusya-Çin ilişkilerinde değişimler yaşanmıştır. Her iki aktör tarafından, uluslararası konjonktürün değişen yapısına vurgu yapılmasının yanı sıra, "uluslararası adaleti korumak", "dış müdahalelere ve bölgesel güvenliğe yönelik tehditlere etkili bir şekilde karşı koymak" ve "uluslararası stratejik istikrarı korumak" gibi amaçlarla karşılıklı iş birliklerinin derinleştirileceği belirtilmiştir. ABD öncülüğündeki Batı tarafından yaratılan uluslararası "kurallara dayalı düzene" karşı uygulanabilir yeni ekonomik ve askeri alternatifler yaratılması önemli gündem maddeleri olarak öne çıkmıştır. ABD başta olmak üzere batılı ülkelerin Çin ve Rusya'ya uygulamış olduğu kısıtlama ve yaptırımlar, "batı karşıtlığı" duygusuna paralel olarak ikili ilişkilerin yoğunlaşması için temel bir argüman haline gelmiştir (Saxena, 2024).

Çok Kutuplu Dünya Savunusu ve Uluslararası Platformlara Katılım

Uluslararası örgütlere katılım, Rusya-Çin iş birlikleri ve çok kutuplu dünya düzeni vizyonunun hayata geçirilmesi açısından önemlidir. BM, bu bağlamda önemli bir platformdur. BM, küresel problemlere çözüm aramak amacıyla İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulmuştur. 1946'da ilk defa toplanan BM Genel Konseyi, dünya çapında güvenlik ve barışı sağlamakla yükümlü organdır. Organın 5 daimî (ABD, İngiltere, Çin, Rusya, Fransa) ve 10 geçici üyesi vardır. 5 daimî üye, Konsey'de görüşülen bir yasayı veto etme hakkına sahiptir ancak birçok ülke Güvenlik Konseyi'nin çok kutuplu dünyayı yansıtmadığını belirterek, eleştiri getirmektedir (Ukrayna Savaşı: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi nasıl çalışıyor, niçin eleştiriliyor?, 2022). Rusya ve Çin BM Genel Kurulundaki veto yetkilerini birbirilerini destekler şekilde kullanmaktadır ve birbirilerine karşı bir tavır sergilememektedirler. Örneğin, 2004'ten bu yana hiçbirinin desteği olmaksızın veto yetkisini kullanmamıştır (Fong & Maizland, 2024).

ŞİÖ de Rusya-Çin iş birlikleri açısından önemli bir platformdur. Tarihsel perspektiften bakıldığında, NATO'nun 1999'daki Kosova operasyonu sonrasında ABD ve NATO karşıtı söylemin birçok ülke tarafından dillendirildiği ve bu söylemin Rusya ve Çin'in etkin olduğu Orta Asya başta olmak üzere birçok farklı bölgede Batı ve ABD karşıtlığına sebep olduğu değerlendirilebilir. Bahse konu söylem, ABD'nin egemen olduğu tek kutuplu sistem karşısında Rusya ve Çin'in çok kutuplu yeni bir sistem ortaya koyma arzusunu perçinlemiştir. Bu olgu, ŞİÖ'nün kurulma zeminini oluşturmuştur (Aydoğan, 2021). Putin, 2024 yılında Kazakistan'ın başkenti Astana'da düzenlenen ŞİÖ Başkanlar Konseyi toplantısında ŞİÖ ve çok kutuplu dünya düzeniyle ilgili olarak: "Çok kutuplu bir dünya gerçeğe dönüştü. ŞİÖ, BRICS ile birlikte, ortaya çıkan yeni dünya düzeninin temel direkleridir. Adil bir dünya düzenini savunan, meşru haklarını kararlılıkla savunmaya ve geleneksel değerleri korumaya hazır devletlerin çemberi genişliyor, yeni güç ve ekonomik kalkınma merkezleri ortaya çıkıyor ve güçleniyor. Çin'in "adil barış ve uyum için

dünya birliği" girişimini öncelikle ortak Avrasya bölgemizde istikrar ve güvenlik alanında güven artırıcı önlemler geliştirmeyi amaçlıyor" demiştir (Teslova, Putin says multipolar world 'reality now', 2024). ŞİÖ liderlerinin, siyaset ve güvenliğin yanı sıra ekonomi, enerji, tarım, ileri teknolojiler gibi alanlarda da karşılıklı iş birliğini daha da derinleştirmek için uzun vadeli ve sürdürülebilir hedefleri paylaştığını belirtmiştir. Xi ise aynı toplantıda ŞİÖ'yü ABD'nin "hegemonyasına" karşı bir denge unsuru olarak gördüğü bölgesel bir blok olarak ele almıştır. Putin, Rusya'nın yakın müttefiki Belarus'un bloğa katılarak onuncu üye olmasını, "Çok kutuplu dünya artık bir gerçeklik haline geldi" diyerek memnuniyetini dile getirmiştir (China and Russia highlight 'tectonic shifts in global politics', 2024).

ŞİÖ, ilk kurulduğunda Orta Asya'daki güvenlik ve ekonomiyle ilgili konulara odaklanmıştır. Ancak Batı ile artan gerginlikler ve rekabet sebebiyle Pekin ve Moskova büyüyen bloğu giderek ABD liderliğindeki düzene bir alternatifi teşvik etmek için bir platform olarak konumlandırmaya çalışmıştır. Xi, ŞİÖ'yü kritik önemde bir diplomatik platform olarak değerlendirmektedir. Çin açısından ŞİÖ ve BRICS gibi platformlar, Xi'nin Çin ilkeleri tarafından yönlendirilen bir uluslararası düzen vizyonunu yaymak için kullanılan araçlardır (Freeman, Glants, & Markey, 2024).

BRICS, ŞİÖ gibi platformlar, çok kutuplu dünya düzeninin temel direkleri olarak görülebilir ve bahse konu örgütlerin üye sayısı sürekli artmaktadır (Full text of Xinhua's interview with Putin, 2024). BRICS'in kuruluşuna bakıldığında, çok kutuplu dünya düzeni savunusunun hayata geçirilme isteği görülmektedir. Buna göre, 21.yy'da, 20.yy'daki Soğuk Savaş döneminin iki kutuplu dinamiklerinden ve 2000'lere kadar devam eden ve Amerikan nüfuz alanıyla örneklenen tek kutuplu etkiden sapmayı işaret eden çok kutuplu bir küresel manzara hayata geçirilmiştir. Bu değişimin en önemli platformlarından biri, 2008'de Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'den oluşan ve 2011'de Güney Afrika'nın da dahil edilmesiyle "BRICS" olarak genişletilen "BRIC" ülkelerinin kurulmasıdır. BRICS, Küresel Kuzey'in ekonomilerinden oluşan hâkim küresel güce alternatif sunmayı, uluslararası karar alma süreçlerine aktif olarak katılmayı, kendi bakış açısını ve ajandasını küresel gündeme taşımayı amaçlamaktadır. Platform, çok kutuplu dünya vizyonunu yansıtmaktadır. BRICS, Güney Afrika'nın üye olduğu 2011 yılından bu yana üyeliğini genişletme stratejisini benimsemiştir. 2023 yılında Güney Afrika'nın Johannesburg kentinde düzenlenen 15. BRICS Zirvesi ile "BRICS+" dönemi başlamıştır (Megre & Ribeiro, 2024). Johannesburg Zirvesinde, Ocak 2024'te Arjantin, Mısır, Etiyopya, İran, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri olmak üzere altı yeni üye ülkenin kabul edilmesi konusunda anlaşmaya varılmıştır. Bu bağlamda, Zirve'nin BRICS'i canlandırdığı ve modernize ettiği değerlendirilebilir. BRICS'e katılmak için yapılan başvurular, derin bir rahatsızlığın belirtisidir. Örneğin, Batı'nın tek taraflı mali yaptırımlar uygulaması, pandemi sırasında Küresel Güney'in gıda güvenliği ve sağlık zorunluluklarına yeterli desteğin sağlanmaması, uluslararası sistemle ilgili büyüyen rahatsızlıklar mevcuttur (Suri, 2023). 2024'te BRICS genişlemesi yaşanmıştır, böylece platform dünya nüfusunun %46'sını ve

küresel ekonominin yüzde 31'ini temsil eder hale gelmiştir. ABD'nin Çin için hayata geçirdiği çevreleme stratejisi platformun stratejilerini gözden geçirmesine ve değiştirmesine sebep olmaktadır. ABD, Asya-Pasifik bölgesinde askeri varlığını güçlendirmektedir, Çin ve Rusya ise ŞİÖ ve BRICS benzeri platformlarla ABD'nin çevreleme stratejisini bertaraf etmeye çalışmaktadır (Korkmaz, Türkiye, BRICS ve çok kutupluluk: Jeopolitik bir dengeleme, 2024). Çin, BRICS'in genişlemesini en fazla savunan ülkelerin başında gelmektedir. Çin'e göre çok kutuplu yeni bir dünya düzeni kurulmasında BRICS önemli bir kaldıraç etkisine sahiptir. Xi, "küresel güvenlik topluluğu kurma" çağrısıyla BRICS ülkelerini daha aktif katılıma teşvik etmektedir, bu çağrı geleceğe dönük stratejik hamleleri de içermektedir (Xi calls on BRICS countries to build global community of security for all, 2022). Rusya'nın kuvvetle savunduğu çok kutuplu dünya düzeninde Çin kilit önemde bir aktördür. BRICS, Batı dışında bulunan etkili ve hâkim güçleri bir araya bir platformdur. Platformun dayandığı savunu şudur: ABD küresel konjonktürdeki hâkim güç olma kabiliyetini yitirmiştir ve yeni hâkim güçler sisteme yön vermektedir. Aktörler arası ilişkilerde ve sistemin devamında liberal normlar yerine devletlerin egemenliği belirleyici prensiptir (Lo, 2016).

Rusya ve Çin, uluslararası kurumların günümüz gerçeklerini daha iyi algılayacak ve yansıtabilecek şekilde yeniden düzenlenmesini desteklemektedir. Her iki aktör de BRICS -ŞİÖ ve BM gibi çok taraflı örgütlerin güçlendirilmesi amacıyla çalışmaların yapılması gerektiğinin altını çizmektedir (Nagy, 2024). Rusya Dış İşleri Bakanı Sergey Lavrov, Rusya ve Çin'in çok kutuplu ve daha adil bir dünya düzeni ortaya koyabilmek için çalıştığının altını çizerek, bu minvalde BM ve G20'nin öneminden bahsetmiştir. BRICS, ve ŞİÖ örgütüne aktif katılımının kapsamlı iş birliği için fırsat olduğunun altını çizmiştir (Teslova, Russia, China working to create more equitable multipolar world order, says Foreign Minister Lavrov, 2024).

Ticari, Askeri Ortaklıklar

Askeri ve teknik alanda Rusya-Çin arasında yakın ilişkiler mevcuttur, Rus yapımı araç-gereçler Çin tarafından yoğun şekilde kullanılmaktadır. 2001'de imzalanan Çin-Rus Dostluk ve İş Birliği Anlaşmasında iki aktörün askeri alanda birbirlerinin güvenliğini sağlaması hususunda ayrıntılar barındırmaktadır (Akman, 2015). Çin ve Rusya'nın ortak askeri tatbikatları, 2003'teki ilk tatbikatlarından sonra artmıştır. Çin ve Rusya, Temmuz 2023'te genellikle Japon Denizi'nde ortak askeri tatbikat düzenlemişlerdir ve son bir yılda bölgede en az beş ortak tatbikat gerçekleştirmişlerdir (Fong & Maizland, 2024). 2005'te 2007'de ortak askeri tatbikatlar yapılmıştır. 2007'deki tatbikat "Barış Misiyonu 2007" adıyla yapılmış ve kapsamlı bir tatbikat olmuştur (Weitz, 2012). Rusya-Ukrayna Savaşında, Çin'in Rusya'ya desteğini kilit önemde görmektedir. ABD; Çin'in Rusya'dan büyük miktarda petrol satın almaması durumunda savaşın devam edemeyeceğini belirtmektedir. Çin'in jeopolitik fark yaratabilmesi için en önemli ülkenin Rusya olduğu değerlendirilebilir (Pierson, 2024). Rusya ve Çin 2023'te uzun menzilli

bombardıman uçaklarıyla Alaska yakınlarında ilk defa devriye gezmiş ve Güney Çin Denizinde de ateşli deniz tatbikatları düzenlenmişlerdir. İki aktörün ABD hegemonyasına meydan okumasının en açık göstergelerinden biri askeri tatbikatlardır. Çin, ABD'ye diplomatik yollarla ulaştıramadığı mesajları askeri gücünü göstererek verme stratejisini benimsemektedir. Alaska'da yapılan tatbikatta, Çin bombardıman uçakları Rus hava üssünden kalkarak Alaska kıyılarından 200 mil uzaklığa kadar gidebilmiştir, bahse konu mesafe Çin'den havalanarak ulaşılması mümkün olmayan bir mesafedir. Çin uçaklarının Rus hava üssünü kullanması, iki ülkenin birlikte çalışabileceği, birbirlerinin kaynaklarını kullanabileceği ve aralarındaki güven seviyesinin arttığının göstergesidir. İki ülke ilaveten, nükleer saldırı konusunda erken uyarı sağlayabilecek ve daha hızlı yanıt vermelerini sağlayacak bir ortak savunma sistemi kurabileceklerini belirtmiştir (Pierson, 2024).

2018'de ticaret savaşlarıyla başlayan ABD-Çin gerilimi, Çin'e uygulanan yaptırımlarla devam etmiştir, bahse konu yaptırımlara AB devletleri de katılmıştır. Derinleşen ABD-Çin gerilimi ve Rus ekonomisi üzerinden oluşturulması Çin-Rusya ortaklığını beraberinde getirmiştir ve yakınlaşmalarını hızlandırmıştır. Enerji, ekonomi, askeri alan gibi birçok farklı mecrada iki aktör arasında artan iş birlikleri, çok kutuplu dünya düzeni tasavvuru altında daha da derinlikli bir anlayışa bürünmüştür (Korkmaz, Rusya - Çin Stratejik İttifakı, 2024).

Rusya-Ukrayna Savaşında Çin, ABD ve NATO'yu bu savaşta "kışkırtanlar" olarak gösterse de Rusya'ya önemli bir yardımda bulunmadığı görülmektedir. Örneğin, Huawei Rusya'daki ticari faaliyetlerini azaltmış ya da askıya almıştır. Asya Altyapı Katılım Bankası (AIIB) ve Yeni Kalkınma Bankası (NDB) Rusya'ya vereceği kredi desteklerini durdurmuştur. Çin, böyle bir tarafsızlık politikası izlese de Batı-Rusya arasındaki çatışmalar ileri bir boyuta ulaştığında bu politikayı izlemesinin zorlaşması söz konusudur. Çin, Rusya'nın savaşta yenik duruma düşmesi ve Putin yönetiminin aşağılanması gibi bir durumda Batı karşısındaki müttefikini, gücü azalmış ve güç dengesinin bozulmuş olduğunu tecrübe etmesi muhtemeldir. Bu sebeplerle, Rusya'nın savaştan kendi gücüyle elde edeceği bir galibiyet almasının Çin'in çıkarına olduğu değerlendirilebilir. Rusya, böyle bir durumda Çin'i kendisine destek vermediği için suçlayabilir. Küresel konjonktürdeki birçok farklı dengiyi gözetmeye gayret eden Çin, "Ukrayna krizinin siyasi çözümü" için bir politika belgesi ortaya koyarak olaylara dahil olmuş ve kendini dürüst bir arabulucu olarak göstermeye çalışmıştır (Lo, The Sino-Russian Partnership: Assumptions, Myths and Realities, 2023).

Çin, Rusya'nın 2022 Ukrayna müdahalesiyle ilgili olarak, NATO'nun doğu genişlemesinin Rusya'ya tehdit oluşturduğunu ve Batı'nın Rusya'nın güvenlik endişelerine saygı göstermediğini vurgulamaktadır. Bu durum, Soğuk Savaş zihniyetini anımsatmaktadır. 7 Ekim 2023'te başlayan İsrail-Hamas gerginliğinde, İran'ın da dahil olduğu geniş çaplı bir güvenlik tehdidi oluşmuştur. ABD'nin İsrail'e olan desteğine karşın Rusya ve Çin İran'a daha yakın durarak, ABD karşısında bir ortaklık geliştirmiştir. Çin ve İran arasında iş birlikleri son derece yakındır, Çin,

İran'ın en büyük ticaret ortağı olmasının yanında İran petrolünün %90'ını da ithal etmektedir. İran, Rusya'nın 2022 Ukrayna müdahalesinde askeri mühimmat yarımıyla ve diplomatik olarak Rusya'nın yanında yer almıştır. Rusya-Çin-İran iş birliklerinin çok derinlikli ve çok boyutlu olduğu, Batı karşısında ortak hareket ettikleri değerlendirilebilir (Saxena, 2024). NATO'nun Temmuz 2023'teki Vilnius Zirvesi sırasında Rusya-Çin arasındaki stratejik iş birliklerinin ve ortaklıkların derinleşmesi NATO açısından endişe verici bulunmuştur. Değişen jeopolitik manzarada, NATO'nun savunma ve diplomasi hususundaki stratejilerini gözden geçirmesinin, karşı karşıya olduğu meydan okumanın bir gerekliliği olduğu belirtilebilir (Kuo, 2024).

Her iki ülke yapay zekâ ve uzay çalışmaları gibi teknolojilere büyük yatırımlar yapmaktadır, bu minvalde uzmanlıklarını bir araya getirerek dış kaynaklara olan bağımlılıklarını azaltabilecekleri değerlendirilebilir. Bahse konu iş birliğinin küresele arenada yansımaları, iki ülkenin rekabet gücünün artmasını ve teknolojik standartları ve normları oluşturulmasında daha fazla söz sahibi olmalarını mümkün kılmaktadır (Nagy, 2024).

RUSYA-ÇİN İLİŞKİLERİNDE SINIRLAYICI FAKTÖRLER

Bu bölümde Rusya-Çin arasındaki iş birliklerini sınırlandıran faktörler alınmaktadır. Rusya- Çin arasında tarihsel ilişkilere bakıldığında, güvensizliğin ilişkileri etkilediği ve iş birliklerini sınırlandırdığı görülmektedir. İlâveten, günümüzde Çin büyük bir ivmeyle ekonomik ve askeri alanda etki alanını genişletirken, Rusya'nın daha geride kalması iki ülke arasında güç asimetrisi oluşmasına sebep olmakta ve bu durum Rusya açısından hassasiyet oluşturarak iş birliklerini sınırlandırmaktadır. Rusya'nın, Ukrayna müdahaleleri başta olmak üzere, giderek artan saldırganlığı Çin'in politikalarıyla uyumlu değildir. Bu bölümde Rusya- Çin iş birlikleri hangi nedenlerle sınırlı kalmaktadır sorusu belli başlıklar altında incelenmekte olup, bu sebepler birbiriyle yakından bağlantılıdır.

Rusya ve Çin arasında geçmişten gelen güvensizlik ve düşük düzeyde kültürel etkileşim, tarih boyunca yaşanan sınır anlaşmazlıkları ve ideolojik çatışmalar, ilişkilerdeki derin bağların oluşmasını engellemiştir (Patricia M. Kim, 2024). Rusya ve Çin arasında stratejik güvensizlik mevcuttur. İki ülke arasında inişli-çıkışlı ilişkilerin derin tarihsel bir altyapısı vardır. Daha güçlü olan Rus İmparatorluğu ve Sovyetler Birliği, zayıf durumdaki Çin'e karşı avantaj sağlamıştır. Örneğin, 19. yüzyılda Rus İmparatorluğu, Çin'i toprak ve ekonomik tavizler vermeye zorlayan birçok “eşitsiz antlaşmanın” tarafı olmuştur. 1858 Aigun Antlaşması ve 1860 Pekin Antlaşması bu eşitsiz antlaşmalara örnek olarak verilebilir, bu antlaşmalarla Çin'in yaklaşık 1 milyon kilometrekarelik toprağı Rusya'ya devredilmiştir. Rusya'nın taraf olduğu “eşitsiz antlaşmalar,” Çin'in “aşağılanma yüzyılı”nın merkezi bir parçası olarak görülmekte ve Çin Komünist Partisi'nin

milliyetçi söylemlerinde önemli bir rol oynamaktadır (What are the weaknesses of the China-Russia Relationship? 2023).

II. Dünya Savaşı sonrasında Çin ve Rusya arasındaki ilişkilerin sağlam bir zemine oturması konjonktürel olarak zor olmuştur. Zira, Rus devleti Çin'in Romanya ya da Çekoslovakya gibi kolay şekilde kontrol altına alın(a)mayacağını farkında olmuştur. Yakın coğrafyasında kontrol altına alın(a)mayan bir güç ise Sovyetler Birliği açısından bir tehdit olarak görüldüğünden, Çin'e yapılan yardımlar belli sınırlılıklar içinde kalmıştır (Armaoğlu, 2017). 20. yy'da iki ülke arasındaki iyi ilişkileri ve iş birliklerini kısıtlayan önemli gelişmeler olmuştur. Örneğin, 1950'lerin ikinci yarısından itibaren güvenlik, ideoloji ve ekonomik kalkınma gibi alanlarda iki aktör arasında anlaşmazlıklar baş göstermeye başlamıştır. Kruşçev'in izlediği de-Stalizasyon ve Batı ile barış içinde yaşama anlayışı Çin açısından endişe verici bulunmuştur. Sovyet Rusya'nın Sputnik Uydusu'nu 1957'de başarıyla fırlatılması, Mao'nun dünyadaki güç dengesinin Komünist Blok lehine döndüğüne inanmasını sağlamıştır (Iliev, Percinkova, & Petreski, 2015). Çin açısından Sputnik'in fırlatılması sonrasında eli güçlenen Sovyetler Birliği'nin ABD'ye karşı sert politikalar üretmesi ve komünizmin yayılması için daha aktif faaliyetler yürütmesi gerekiyordu ancak Sovyetler Birliği bu görüşü benimsememiştir. Moskova ise, anlaşmazlıkların savaşa dönüşmesi ihtimali nükleer savaşı da beraberinde getirebileceğini ve bu durumun küresel çapta bir yıkıma sebep olabileceğini değerlendirmiştir. Rusya'nın Çin'e danışmaksızın Batı ülkeleriyle ilgili politikalar üretmesi de Çin açısından doğru bulunmamıştır (Armaoğlu, 2017).

Kore Savaşı ise iki aktör arasındaki iyi ilişkilerin bozulmasına sebep olmuş ve 1959'da Dostluk Anlaşması feshedilmiştir. Ülkeler sosyalist rejime de farklı perspektiflerden baktığından yaşanan fikir ayrılıkları "Çin-Rusya" ayrılığını (Sino-Soviet Split) ¹ beraberinde getirmiştir. Bu ayrılık sonrasında kendini dünyadan daha izole bulan Çin, ABD'ye yakınlaşmaya başlamıştır. 1958-1961 yıllarında, Çin radikal bir politika değişimi gerçekleştirmiştir. Özellikle ekonomi alanında Sovyet danışmanların ülkeden çekilmesi sonrasında "İleriye Doğru Büyük Atılım" ²

¹Daha detaylı bilgi için bakınız: Donald S. Zagoria. *The Sino-Soviet Conflict 1956–1961*. Princeton: Princeton University Press, 1962

<https://www.cambridge.org/core/journals/american-political-science-review/article/abs/sinosoviet-conflict-19561961-by-donald-s-zagoria-princeton-princeton-university-press-1962-pp-xii-484-850-communist-chinas-strategy-in-the-nuclear-era-by-alice-langley-hsieh-englewood-cliffs-nj-prenticehall-inc-1962-pp-xx-204-450-cloth-225-paper-the-sinosoviet-dispute-documented-and-analyzed-by-g-f-hudson-richard-lowenthal-and-roderick-macfarquhar-new-york-frederick-a-praeeger-1961-pp-ix-227-500/37E0FF2BA868CC8E3D9A10630F2CD70D>

² Daha detaylı bilgi için bakınız: Umut Berkcan, *Sovyet-Çin Uyuşmazlığını Anlamak*: 20. Kongre'den 1963 Parti Mektuplarına, *The Turkish Yearbook of International Relations*, Volume 49 (2018) 89-115. doi: 10.1501/Intrel_0000000318, "İleriye Büyük Atılım (Great Leap Forward – Bolşoy Skaçok) adı verilen program, hem Sovyet desteğiyle uygulanan Birinci Beş Yıllık Plan (1953-1957) döneminde ortaya çıkan

başlatılmıştır, bahse konu değişiklik, kırsal emeğin komünal örgütlenmesi gibi topyekûn ekonomik değişiklikleri savunmuştur (Iliev, Percinkova, & Petreski, 2015).

İki ülke arasındaki anlaşmazlıkların artması, ABD'nin bölgeye girişini kolaylaştıracak bir atmosferi de beraberinde getirmiştir, zira komünist blokta açılan çatlak ABD'nin Çin vasıtasıyla bölgeye nüfuz edebilmesinin önünü açmıştır. Doğu-Batı aksında devam eden kutuplaşmada ABD'nin küresel gücünü artırarak Sovyetler Birliği'ni zor durumda bırakması ve dengelerin ABD lehine değişmesi amacıyla Kissenger'in 1971'de Çin'e yaptığı ziyaret kritik önemdedir (Kissenger, 2006).

20. yüzyıl ortalarında, yeni kurulan Çin Halk Cumhuriyeti ile Sovyetler Birliği arasında gerginlikler yaşanmış, bu anlaşmazlıklar 1980'lere kadar süren Sino-Sovyet Ayrılığı'na dönüşmüştür. Sınır anlaşmazlıkları ve artan gerginlikler nükleer gerilimlere yol açarak, büyük ölçekli bir çatışmanın eşiğine gelinmiştir. 1989'da Çin-Sovyet ilişkilerinin normalleşmesinin ardından, iki ülke uzun süredir devam eden sınır anlaşmazlıklarını resmi olarak çözülsede, Moskova'nın geçmişteki düşmanca tavırları Çin için bir güvensizlik kaynağı olmaya devam etmiştir. Bahse konu tarihi olaylar sebebiyle, birçok Çinli düşünür Çin-Rusya ortaklığı hususuna şüpheyile yaklaşmaktadır. Halihazırda ise Rusya, giderek güçlenen Çin'in kendi çıkarlarına müdahale edebileceğinden ve Rusya'nın zayıflıklarını kullanabileceğinden endişe duymaktadır (What are the weaknesses of the China-Russia Relationship? 2023).

Tarihi arka plan bilgisi verildikten sonra, bölgesel ve küresel çıkarların farklılaşması özelinde karşılaşılan sınırlılıklar ile Rusya-Çin arasındaki ekonomik ve askeri asimetrik ilişkiler detaylandırılacak ilişkileri ve iş birliklerini sınırlandıran faktörlere değinilecektir.

Bölgesel Farklılaşan Çıkarlar ve Sert Güç - Yumuşak Güç Uyumsuzluğu

21. yüzyılda Rusya ve Çin çok kutuplu dünya savunusu ortak paydasında birleşerek, yakın coğrafyalarında ABD etki alanının güçlenmesine karşı bir tavır içinde olmuştur. Her ne kadar her iki aktör de ABD'nin hegemonyasına karşı bir tavır içinde olsa da görüş ayrılıkları da mevcuttur. Rusya, ABD liderliğindeki uluslararası düzeni yıkmaya yönelik daha agresif bir tutum sergilerken ve sert güç unsurlarını kullanmaktan çekinmezken, Çin bu düzenin kurallarını kendi lehine değiştirme gayretindedir, bahse konu farklı yaklaşımlar, ortak hedeflerin varlığına

sorunları çözme için hem de Çin'in en büyük doğal kaynağı olan nüfus yoğunluğunu daha hızlı bir ekonomik gelişim için kullanabilmeyi hedefliyordu. Görece büyük bir ağırlığın tarıma ve hafif sanayiye verilmesi kararlaştırıldı. Halk komünlerine ayrılarak meslek gruplarına göre organize edildi, komünler hem tarım hem de sanayi işletmeleri şeklinde yapılandırıldı. Ağır sanayinin az sayıdaki dev tesis yerine daha küçük olan emek yoğun teknolojiye sahip bölgesel işletmelere dağıtılması hedeflendi. Böylelikle geri bölgelerin kalkınması ve yatırımların geri dönüş süresi hızlanacaktı."

rağmen uzun vadeli bir uyumu zorlaştırma potansiyeline sahiptir (Patricia M. Kim, 2024).

Orta Asya’da Rusya ve Çin, farklı çıkarlara sahiptir. Rusya, post-Sovyet coğrafyasında müttefiki olan aktörlerin siyasi istikrarlarını ve güvenliğini sağlamayı öncelerken, Çin ise ekonomik çıkarlarını gözetmektedir (Fong & Maizland, 2024). Çin, dünyanın en önemli ekonomilerinden biri olarak bölgesel/küresel istikrara Rusya’dan daha fazla ihtiyaç duyduğu için ekonomik çıkarlarını ön plana alırken, Rusya askeri ve jeopolitik manevra alanları açmaya çalışmaktadır. Orta Asya, hem Çin hem de Rusya açısından nüfuz alanını genişletme vizyonu ile ele alınmaktadır, bu durum potansiyel bir rekabet alanı yaratmaktadır (What Are the Weaknesses of the China-Russia Relationship, 2022).

Çin açısından Kuşak-Yol İnisiyatifi, Rusya için ise Avrasya Ekonomik Birliği kritik önemde olup ve her iki platformun ortak bölgesi Orta Asya’dır. Orta Asya, bu sebeple iki aktör arsında ekonomik ve ticaret alanlarında çıkarlarının çatışma potansiyelinin olabileceği bir bölge olarak da değerlendirilebilir (Umarov & Kassenova, 2024). 2014’te Kırım’ın ilhakı ve Rusya’ya uygulanan yaptırımlar sebebiyle Orta Asya’da güç dengesi Çin lehine değişmiştir ve Orta Asya’daki devletlerin Rusya’dan uzaklaşması durumunda Çin’e daha da yakınlaşması olasıdır. Halihazırda Çin’in Kuşak-Yol ile Orta Asya’ya yapmış olduğu yatırım çok büyüktür, bu sebeple Çin’in bölge ekonomileri üzerinde kayda değer etkisi vardır. Çin, kendini Orta Asya devletleri arsında daha büyük ve hayırsever bir devlet olarak konumlandırmaktadır, bu durum Çin-Rusya arasında hiyerarşik bir farklılık yaratarak rekabeti körüklemeye potansiyeline dönüşebilir (Umarov & Kassenova, 2024).

Ekonomik açıdan, Çin, bazı Orta Asya devletinin en büyük ticaret ortağı olarak Rusya’nın yerini hızla almaktadır. Örneğin, 2000 yılında, Çin’in Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan’dan yaptığı ithalat, Rusya’nın ithalatının dörtte birinden azdı, ancak 2020’de Rusya’nın ithalatının iki katından fazla olmuştur. Çin’in ihracatı da artmış ve 2020’de Orta Asya’ya 19,3 milyar dolar değerinde Çin malı gönderilmiştir. Bu eğilim devam ettikçe, Rusya’nın bölgedeki ekonomik etkisinin azalması söz konusu olacaktır (What Are the Weaknesses of the China-Russia Relationship, 2022).

Çin’in geleceği, Rusya tarafından tehdit edilen küresel sisteme ve dünya düzenine bağlıdır. Küresel tedarik zincirlerinin kırılmaması, kaynaklara, pazara ve teknolojiye kesintisiz erişim gibi faktörler Çin’in ekonomik ve endüstriyel alanda büyümesi için kritik önemdedir. Bahse konu büyüme, Xi Jinping’in ve Çin Komünist Partisi’nin meşruiyetinin de birincil kaynağıdır. Çin, Rusya ile ilişkilerini güçlü ve istikrarlı bir zemine oturtmaya çalışırken, küresel arenadaki merkezi konumunu da kormaya çalışarak, yani ne Rusya’dan ne de uluslararası sistemdeki konumundan uzaklaşmayarak bir orta yol bulma çabasıdadır (Lo, The Sino-Russian Partnership: Assumptions, Myths and Realities, 2023).

Rusya'nın saldırganlığının artması Rusya-Çin ilişkileri açısından kritiktir. Rusya'nın Ukrayna müdahaleleri (2014 ve 2022) başta olmak üzere sert güç unsurlarını kullanması Rusya'yı askeri açıdan zayıflattığı gibi, iki aktör arasındaki güç asimetrisini de derinleştirmekte ve Rusya'nın Çin açısından faydasını azaltmaktadır. Çin, toprak bütünlüğünün korunması ve iç işlerine karışmama gibi ilkelerini savunurken, başka ülkeleri işgal eden Rusya'nın, Çin'in bahse konu ilkeleriyle çeliştiği ve Çin'i siyasi olarak zor durumda bıraktığı belirtilebilir. Çin ne Rusya'yı eleştiren ne de doğrudan Rusya'nın yanında yer alan bir politika izlemiştir. Örneğin Pekin, Abhazya ve Güney Osetya'nın Gürcistan'dan bağımsızlığını tanımadığı gibi; ayrıca Donetsk ve Luhansk'ın Ukrayna'dan ayrılan topraklarını veya Kırım üzerindeki Rus iddialarını da tanımamıştır. Rusya'nın Ukrayna müdahalesi sonrasında Batı ittifaklarının Rusya'ya verdiği sert tepkiler demokrasiler- otokrasiler arasında algılanan fay hatlarını daha belirgin hale getirmiş, bu durum Çin açısından istenmeyen bir gelişme olmuştur (Jude Blanchette, 2022). Ukrayna Savaşı ile birlikte, Rus ekonomisinin güçsüzleşmesi Rusya'yı Çin'e tabi kılmaktadır (Nagy, 2024). Batı ülkeleri ve Japonya Rus petrol ithalatını kısıtladığında Çin önemli bir alıcı olmaya devam etmiştir ve ithalatını %49 artırmıştır, bu durum Rusya'yı Çin'e daha bağımlı hale getirmiştir. (Fong & Maizland, 2024).

Asimetrik İlişkiler

21. yüzyılda, Rusya- Çin arasındaki ekonomik ilişkiler, Çin lehine asimetrik bir seyir izlemektedir. Doğal kaynak zenginliği bakımından ele alındığında, Çin yeterli kaynaklara sahip değilken Rusya kaynak bakımından zengin bir ülkedir bu sebeple karşılıklı olarak birbirlerine ihtiyaçları mevcuttur (Jianmin, 2015). İki ülke arasındaki ticaret son 20 yılda artmıştır ve 2023'te 240 milyar USD ile rekor kırmıştır ancak asimetrik bir ilişki göze çarpmaktadır. Şöyle ki, Rusya Çin'e çok bağımlıyken ve bir numaralı ticaret partneriyken, Rusya 2023 itibarıyla Çin'in yalnızca altıncı büyük ticaret ortağı olmuştur (Fong & Maizland, 2024). Ekonomik olarak, Rusya ve Çin eşitsiz ortaklardır çünkü Rusya'nın ekonomisi (1,9 trilyon dolar) Gayri Safi Yurtiçi Hasıla açısından Çin'in (17,7 trilyon dolar) sadece %10'udur ve bu durumun gelecekte ikili güç dinamiklerinde rol oynama potansiyeli yüksektir (Kuo, 2024). Rusya'nın ekonomik olarak Çin'e daha bağımlı hale geldiğinin birçok örneği mevcuttur. Örneğin, Batı'nın Rusya'ya yaptırımları arttığından Rus enerji şirketlerinin bölgedeki ihracat pazarları kısıtlanmıştır. Çin, Rusya'nın enerji ihracatı için önemli bir güzergâh olarak öne çıkmaya başlamıştır. Örneğin; 2023 yılının ilk 7 ayında "Rusya'nın Çin'e petrol sevkiyatı, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 25,2 artarak 60,6 milyon tona ulaşırken sıvılaştırılmış doğal gaz ihracatı (LNG) da yüzde 62,7 artarak 4,5 milyon tona" çıkmıştır. Diğer bir örnek ise, Sibirya'nın Gücü boru hattıyla ilgili olarak verilebilir. 2022'de Rusya'nın bu boru hattından Çin'e sevkiyatı 15,5 metreküp olurken bu hacmin 22 milyar metreküp olması beklenmektedir. 2014 yılında, iki ülke arasında doğalgazla ilgili imzalanan anlaşma 30 yılı kapsamaktadır ve 2025'te hattın tam kapasitede çalışması beklenmektedir (Abay, 2023). Batılı şirketlerin pazardan çekilmesiyle Rusya Çin' olan otomobil ihracatını 2023 yılında (önceki yılın ilk 7 aya oranla yüzde 470 artış görülmüştür)

ciddi şekilde artırmıştır. Çin ise Rusya için iletişim ekipmanları ve cep telefonları için en önemli tedarikçisidir. İkili ticarete ise ruble ve yuanın payı gittikçe artmaktadır (Abay, 2023).

Askeri güç açısından da Rusya ve Çin arasında asimetri mevcuttur. Rusya'nın ekonomik ve askeri durağanlaşan hatta geriye giden bir seyir izlemesi ve Çin'in mütemadiyen artan ekonomik ve askeri gücü, Rusya'nın ikili ilişkilerde küçük ortak muamelesini beraberinde getirebileceğinden, Moskova açısından güven atmosferine zarar verme potansiyeline sahiptir. Örneğin ekonomik verilere bakıldığında, nominal bazda, Çin ekonomisi 2021'de Rusya'ninkinden neredeyse 10 kat büyük olduğu görülmektedir. Rusya'nın ekonomisindeki durgunluk onu ekonomik bir ortak olarak daha az önemli hale getirmektedir. Örneğin, 2020'de Rusya, Çin'in toplam ticaretinin (ithalat ve ihracat) yalnızca yaklaşık %2'sini oluşturmaktaydı ancak Çin, Rusya'nın en büyük ticaret ortağıydı ve Rusya'nın ticaretinin yaklaşık %18'ini oluşturuyordu. 2020'de Çin, araştırma ve geliştirmeye (Ar-Ge) Rusya'dan 14 kat daha fazla harcama yapmıştır (What Are the Weaknesses of the China-Russia Relationship, 2022).

Rusya'nın ekonomik ve teknolojik alanlardaki durgunluğu, geleneksel olarak gücünün temel kaynağı olan askeri gücüne de yansımaktadır. Çin, ABD ile olan rekabette Rusya'nın yanında yer almakla birlikte Rusya'nın zorlaşan askeri harcamalarını da yakından takip etmektedir. 2021'de ABD- NATO ve Hint-Pasifik müttefikleri, savunmaya Çin ve Rusya'dan yaklaşık 3,7 kat daha fazla harcama yapmıştır. İlaveten, Çinli uzmanlar Rus ordusunun durumunu eleştirerek, Rus deniz filosunun büyük ölçüde eski Sovyet dönemi gemilerinden ve ekipmanlarından oluştuğunu belirtmiştir. Rusya'nın bahse konu ekonomik ve askeri gücünün azalmasına ilaveten, Batı'nın Rusya'ya uyguladığı yaptırım politikaları devam ederse Çin-Rusya arasında eşitliğe dayanmayan ortaklıkların kurulması Moskova tarafından istenecek bir durum değildir. Rus liderlerin kendilerinden yararlanıldığını veya küçük ortak gibi muamele gördüklerini hissetmeleri durumunda, Pekin ile ilişkilerini soğutmayı ve iş birliğini sınırlamayı istemeleri olasıdır. İlerleyen aşamalarda Rusya, güç dengesizliğinin kritik hale geldiğini ve Çin'in Rusya için doğrudan bir meydan okuma veya tehdit oluşturduğunu değerlendirirse ilişkiler daha kötü bir seyir izleyebilir (What Are the Weaknesses of the China-Russia Relationship, 2022).

SONUÇ

Rusya-Çin ilişkileri, uluslararası sistemdeki değişimlere ve iki ülkenin stratejik çıkarlarına bağlı olarak derinleşen, karmaşıklaşan iş birliklerini barındırmaktadır. 20. yüzyılın ortalarına kadar ideolojik yakınlık ve çeşitli ortaklıklar öne çıkarken, Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan ideolojik farklılıklar ilişkilerde gerginliklere yol açmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, yeniden şekillenen dünya düzeninde iki ülke ortak çıkar alanları oluşmuş, ancak geçmişteki güvensizlikler bu iş birliğini sınırlayan unsurlar arasında yer almıştır.

Çalışmada, 21. yüzyılda Rusya-Çin ilişkilerine etki eden faktörler bölgesel ve küresel ölçekte ele alınarak detaylandırılmıştır, bu bağlamda iş birlikleri ve iş birliklerini sınırlandıran faktörlere yer verilmiştir. Günümüzde Rusya ve Çin, özellikle çok kutuplu dünya düzenine geçiş ve ABD'nin hegemonyasına karşı ortak bir duruş sergileme konularında uyum içindedir. Bu uyum, ekonomik, askeri ve diplomatik boyutlarda kendini göstermektedir. Çin, enerji kaynaklarına olan yüksek talebi nedeniyle Rusya'yı önemli bir tedarikçi olarak görmektedir. Sibirya'nın Gücü gibi boru hattı projeleri ve Rusya'nın enerji ihracatında Çin'in artan payı bu bağlamda kritik öneme sahiptir. Aynı zamanda, iki ülke arasındaki ticaret hacmi son yıllarda rekor seviyelere ulaşmış, Rus yapımı askeri teçhizatların Çin tarafından yoğun şekilde kullanılması gibi faktörler bu ilişkileri derinleştirmiştir. Çin ve Rusya'nın ortak askeri tatbikatları ve savunma sanayisi iş birlikleri, ABD liderliğindeki Batı ittifaklarına karşı güç dengesi oluşturmaya çalıştıklarını göstermektedir. Nükleer erken uyarı sistemleri gibi projeler de bu güven düzeyini perçinlemektedir. Ayrıca, BRICS, ŞİÖ ve BM gibi çok taraflı platformlarda izlenen ortak politikalar, iki ülkenin mevcut uluslararası düzeni sorgulayan ve alternatif bir düzen yaratmayı amaçlayan stratejiler geliştirdiğini ortaya koymaktadır.

Rusya-Çin iş birliklerini sınırlandıran birçok faktör bulunmaktadır. Tarihsel güvensizlik, ilişkilerin derinleşmesini zorlaştıran temel unsurlardan biridir. Rusya'nın geçmişte Çin üzerinde uyguladığı eşitsiz antlaşmalar ve iki ülke arasındaki ideolojik farklılıklar, ilişkilerde derin bir güvensizlik mirası bırakmıştır. Bu durum, iki ülke arasında tam anlamıyla bir güven ortamının oluşmasını engellemektedir. Ekonomik asimetri ise bir diğer sınırlayıcı faktördür. Rusya'nın ekonomik olarak Çin'e bağımlılığı, ilişkilerde dengesizlik yaratmaktadır. Çin, Rusya'nın bir numaralı ticaret ortağıyken, Rusya Çin'in yalnızca altıncı büyük ticaret ortağıdır. Bu asimetri, Moskova'nın Pekin'in etkisine karşı daha savunmasız olmasına yol açmaktadır. Orta Asya'daki bölgesel rekabet ise ilişkilerin sınırlarını belirleyen bir diğer unsurdur. Çin'in Kuşak-Yol İnisiyatifi, bölgedeki etkisini artırırken, Rusya'nın Avrasya Ekonomik Birliği girişimi, bu etkinin sınırlandırılması amacı taşımaktadır. Bu durum, iki ülke arasında potansiyel bir rekabet alanı yaratmaktadır. Her iki aktör için Orta Asya stratejik olarak nüfuz alanını genişletme alanı olarak görülmektedir. Rusya, bu coğrafyayı daha çok tarihi perspektifi ve güvenlik açısından önemli bulurken, Çin ise Kuşak Yol başta olmak üzere ekonomik etki alanını genişletmek açısından ele almaktadır. Bu bağlamda, Orta Asya çıkar çatışmalarının yaşanma potansiyelinin yüksek olduğu bir coğrafyadır ve bu durum iş birliklerini sınırlandırabilir. Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesi gibi agresif politikaları, Çin'in toprak bütünlüğüne ve iç işlerine karışmama prensipleriyle çelişmektedir. Bu durum, Çin'in uluslararası arenada zor bir dengeleme politikası izlemesine neden olmaktadır.

Rusya-Çin ilişkileri hem örtüşen hem de çatışan çıkarlara, diğer bir ifadeyle iş birliklerine ve sınırlılıklara sahne olabilmektedir. Makalenin başlangıcında ele alınan "karşılıklı bağımlılık" teorisi 21. yy'da Rusya-Çin ilişkilerinin ele alınmasında önemli bir anlatım gücü ve derinlik katmıştır. Teoride belirtildiği üzere,

iki aktörün davranışlarının birbirlerini karşılıklı olarak etkilemesinin yanında, belirli maliyetler de bu karşılıklı ilişkilerde kendine yer bulmaktadır. Örneğin, Rusya'nı sert güç kullanma politikaları, Çin'in "iç işlerine karışmama" prensipleriyle çeliştiğinden, Çin için bir hassasiyet yaratmaktadır. İki ülke arasındaki "asimetrik ilişkiler"den detaylı şekilde bahsedilmiştir. Bahse konu ilişkiler, teorinin aktörler arasındaki ilişkilerin "asimetrik olduğu" argümanı ile ilintilidir. İlâveten, artan iletişim teknolojilerinin ve internet kullanımının, uluslararası siyasette değişim ve dönüşümü de beraberinde getirmesine örnek olarak Rusya-Çin ilişkileri verilebilir. Rusya-Çin ilişkileri artan iletişim ağları, ortak tatbikatlar ve uluslararası örgütlere katılım gibi birçok farklı alanda izlenen ortak stratejilerle bu argümana bir örnek teşkil etmektedir. Teori, askeri gücün önemini yadsımamakla birlikte, güçle ilgili temel eksenin askeri güce ilâveten başka alanlara -özellikle ekonomik alana- kaydığının altını çizmektedir. Rusya-Çin arasında asimetrik olmakla birlikte, sürekli gelişen ekonomik ilişkiler bu argümana örnek olarak verilebilir.

İki aktör arasında iş birlikleri ve kısıtlılıklarının eş zamanlı olarak var olması ve küresel gelişmelerden etkilenmesi, Kuşak-Yol Girişimi, Rusya-Ukrayna Savaşı gibi örnek vakalarla zenginleştirilip, detaylandırılabilir. Örneğin, Kuşak-Yol özelinde ABD hegemonyasına karşı duruş paydasında iki aktör benzer görüşleri savunurken, diğer taraftan, Orta Asya coğrafyasında her iki aktörün de nüfuz alanını genişletme çabası öne çıkmaktadır. Diğer bir örnek de Rusya-Ukrayna savaşı özelinde verilebilir. Rusya, savaş sonrası yaptırımları aşabilmek için ekonomik olarak Çin ile yakınlaşırken, Çin'in dış politika argümanlarına tezat şekilde Rusya'nın sert güç kullanma politikaları ve Çin-Rusya ilişkilerinde Çin lehine sürekli artan asimetri, iş birliklerini sınırlandırmaktadır. Rusya-Çin ilişkileri incelenirken, küresel gelişmelere çalışma boyunca yer verilmiş ve ilişkiler değişen- dönüşen uluslararası konjonktür içinde incelenmiştir, zira her iki aktörün de ABD'ye karşı olma paydasında birleştiği ancak küresel gelişmelerin dönüşen yapısına uyumlu şekilde çıkar alanlarını sürekli güncelledikleri görülmektedir. Diğer taraftan, ABD ile olan çatışma- anlaşmazlık- rekabet alanları bertaraf edildiği varsayımında, Rusya- Çin ilişkilerinin genellikle rekabete dayalı olduğu değerlendirilebilir. Bu bilgiler ışığında, Rusya-Çin ilişkilerinin, küresel sistemdeki güç dengelerinin değişimine paralel olarak iş birliği ve rekabet unsurlarını bir arada barındırdığı görülmektedir. Çok kutuplu dünya düzenine geçiş vizyonu, iki ülke arasındaki ortaklıkların temel dayanağı olsa da tarihsel güvensizlik, ekonomik asimetri ve bölgesel çıkar çatışmaları bu ortaklığı sınırlandıran başlıca unsurlardır. İki ülkenin ulusal çıkarlarını dengelemeye yönelik yetenekleri ve değişen uluslararası dinamiklere uyum sağlama kapasiteleri, bu ilişkilerin sürdürülebilirliği açısından belirleyicidir. Sadece iş birliğinin derinleşmesi değil, aynı zamanda sınırlılıkların etkin bir şekilde yönetilmesi de bu ilişkinin geleceği için kritik önemdedir.

Yazar Katkı oranı ve Çıkar Çatışması Beyanı : Çalışma tek yazarlı olup katkı oranı %100'dür ve herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Abay, E. G. (2023). *Yaptırımların ardından Rusya ile Çin arasındaki ekonomik ilişkiler derinleşiyor.* Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/yaptirimlarin-ardindan-rusya-ile-cin-arasindaki-ekonomik-iliskiler-derinlesiyor/3016704>
- Akman, H. (2015). The relations between Russia and China after the Cold War. *Eurasian Academy of Sciences Eurasian Studies / Avrasya Çalışmaları* (2), 1-28. doi:<http://dx.doi.org/10.17740/eas.eus.2015-V2-01>
- Armaoğlu, F. (2017). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Aydoğan, S. (2021). Rusya ve Çin'i Şangay İşbirliği Örgütü'nün oluşumuna götüren sebepler. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22 (3). doi:10.53443/anadoluibfd.979690
- Umut, B., (2018). Sovyet-Çin uyumsuzluğunu anlamak: 20. Kongre'den 1963 Parti Mektuplarına, *The Turkish Yearbook of International Relations*, (49), 89-115. doi: 10.1501/Intrel_0000000318
- China and Russia highlight 'tectonic shifts in global politics'*. (2024). Aljazeera. <https://www.aljazeera.com/news/2024/7/4/china-and-russia-highlight-tectonic-shifts-in-global-politics>
- Fong, C., & Maizland, L. (2024). *China and Russia: exploring ties between two authoritarian powers.* Council of Foreign Relations. <https://www.cfr.org/backgrounder/china-russia-relationship-xi-putin-taiwan-ukraine>
- Freeman, C., Glants, M., & Markey, D. (2024). *China, Russia See SCO at counterweight to NATO but India is ambivalent.* United States Institute of Peace. <https://www.usip.org/publications/2024/07/china-russia-see-sco-counterweight-nato-india-ambivalent>
- Full text of Xinhua's interview with Putin.* (2024). CPC Central Committee Bimonthly. http://en.qstheory.cn/2024-05/16/c_987628.htm
- Gürkaynak, M., & Yalçiner, S. (2009). Uluslararası politikada karşılıklı bağımlılık ve küreselleşme üzerine bir inceleme . *Uluslararası İlişkiler*, 6 (23), 73-92.
- Hazır, Ü. N. (2021). *Rusya Çin dostluğu nereye kadar?* Fikir Turu. <https://fikirturu.com/jeo-politika/rusya-cin-dostlugu-nereye-kadar/>
- Iliev, A., Percinkova, E., & Petreski, D. (2015). USSR-China relations in the Cold and Post Cold War era. *Wulfenia Journal*, 22 (3), 313-326. doi:10.13140/RG.2.1.1896.6241

- Jianmin, W. (2015). *Are China and Russia forging a new Ideological bloc?* Foreign Policy. https://www.chinausfocus.com/foreign-policy/are-china-and-russia-forging-a-new-ideological-bloc?gad_source=1&gclid=Cj0KCQjwtsy1BhD7ARIsAHOi4xbLvDbaNbVm-
- Jude Blanchette, B. L. (2022). *China's Ukraine Crisis, What Xi Gains- and Loses- from Backing Putin.* Foreign Affairs. <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2022-02-21/chinas-ukraine-crisis>
- Karaganov, S. (2019). *Россия в Большой Евразии-Rossiia v Bol'shoi Yevrazii.* Россия в глобальной политике-Rossiia v global'noy politike. <https://globalaffairs.ru/articles/rossiya-v-bolshoj-evrazii/>
- Keohane, R. O., & Nye, J. S., Jr. (1973). Power and interdependence. *Survival: Global Politics and Strategy*, 15(4), 158–165. <https://doi.org/10.1080/00396337308441409>
- Keohane, R. O., & Nye, J. S., Jr. (1998). Power and interdependence in the information age. *Foreign Affairs*, 77(5), 81–94. <https://www.jstor.org/stable/20049052>
- Keohane, R. O., & Nye, J. S. (2001). *Power and interdependence* (3rd ed.). Longman. [http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps240/05%20Cooperation%20with%20States%20as%20Unitary%20Actors/Keohane%20&%20Nye%20-%20Power%20and%20interdependence%20\[Ch%201-3\].pdf](http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps240/05%20Cooperation%20with%20States%20as%20Unitary%20Actors/Keohane%20&%20Nye%20-%20Power%20and%20interdependence%20[Ch%201-3].pdf)
- Kissenger, H. (2006). *Diplomasi* (5. Basım b.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Korkmaz, H. (2024). *Rusya - Çin Stratejik İttifakı.* TASAM. https://tasam.org/tr-TR/Icerik/72535/rusya_-_cin_stratejik_ittifaki
- Korkmaz, H. (2024). *Türkiye, BRICS ve çok kutupluluk: jeopolitik bir dengeleme.* Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/analiz-turkiye-brics-ve-cok-kutupluluk-jeopolitik-bir-dengeleme/3247499>
- Korovin, V. (2015). *Путин и «линия Примакова» -Putin i «liniya Primakova».* ЕВРАЗИЯ информационно-аналитический портал -Yevraziya informatsionno-analiticheskiy portal-. <https://evrazia.org/article/putin-i-liniya-primakova>
- Kuo, M. A. (2024). *The China-Russia 'new era' and NATO.* The Diplomat. <https://thediplomat.com/2024/06/the-china-russia-new-era-and-nato/>

- Lo, B. (2016). *The illusion of convergence-Russia, China, and the BRICS*. Russie.Nei.Visions, No. 92. <https://www.ifri.org/en/publications/notes-de-lifri/russieneivisions/illusion-convergence-russia-china-and-brics>
- Lo, B. (2023). *The Sino-Russian partnership: assumptions, myths and realities*. <https://www.ifri.org/en/publications/etudes-de-lifri/russieneireports/sino-russian-partnership-assumptions-myths-and>
- Lo, B. (2002). *Russian foreign policy in the post-Soviet era: Reality, illusion and mythmaking* (1st ed.). Palgrave Macmillan.
- Megre, M., & Ribeiro, G. C. (2024). *BRICS and the multipolar world*. <https://www.cirsd.org/en/horizons/horizons-winter-2024--issue-no-25/brics-and-the--multipolar-world>
- Nagy, S. R. (2024). *Deepening China-Russian ties: a sign of strength or insecurity?* The Japan Times. <https://www.kommersant.ru/doc/2587637>
- Patricia M. Kim, A. A. (2024). *The China-Russia relationship and threats to vital US interests*. Brookings. <https://www.brookings.edu/articles/the-china-russia-relationship-and-threats-to-vital-us-interests>
- Pierson, D. (2024). *Why China's and Russia's militaries are training together*. New York Times. <https://www.nytimes.com/2024/08/13/world/asia/china-russia-military-patrols.html>
- Putin, V. (2000). *Россия: новые восточные перспективы*. Опубликовано в средствах массовой информации стран АТР -Rossiya: novyye vostochnyye perspektivy. Opublikovano v sredstvakh massovoy informatsii stran ATR- Официальный сайт Президента России Ofitsial'nyy sayt Prezidenta Rossii-. <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21132>
- Saxena, A. (2024). *75 years of China-Russia relations: indeed a 'no limits' partnership*. Institute for Security & Development Policy: <https://www.isdp.eu/75-years-of-china-russia-relations-indeed-a-no-limits-partnership/>
- Suri, N. (2023). *The BRICS summit 2023: seeking an alternate world order?* Council of Councils. <https://www.cfr.org/councilofcouncils/global-memos/brics-summit-2023-seeking-alternate-world-order>
- Teslova, E. (2024). *Putin says multipolar world 'reality now'*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/en/world/putin-says-multipolar-world-reality-now/3266012>
- Teslova, E. (2024). *Russia, China working to create more equitable multipolar world order, says Foreign Minister Lavrov*. Anadolu ajansı: <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/russia-china-working-to-create-more-equitable-multipolar-world-order-says-foreign-minister-lavrov/3285501>
- Tokatlı, S. G. (2023). Çin'in Kuşak ve Yol Girişiminin uluslararası ekonomi politiği. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 283-302. doi:<https://doi.org/10.18092/ulikidince.1313218>

- Ukrayna Savaşı: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi nasıl çalışıyor; niçin eleştiriliyor?* (2022). BBC News. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-61009255>
- Umarov, T., & Kassenova, N. (2024). *China and Russia's overlapping interests in Central Asia*. Carnegie India: <https://carnegieindia.org/posts/2024/02/china-and-russias-overlapping-interests-in-central-asia?lang=en¢er=europe>
- What Are the Weaknesses of the China-Russia Relationship. (2022). <https://chinapower.csis.org/china-russia-relationship-weaknesses-mistrust/>
- Weitz, R. (2012). Superpower symbiosis: the Russia-China axis. *World Affairs*, 175(4), 71-78. doi:<https://www.jstor.org/stable/41639036>
- Xi calls on BRICS countries to build global community of security for all*. (2022). XinhuaNet. <https://english.news.cn/20220519/82a6dd1e9a324e7f821bdc1d2940f6b1/c.html>
- Yılmaz, S. (2015). Yeni Avrasyacılık ve Rusya Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmacılar Dergisi, 34.
- Yu, Z. (2018). *China-US-Russia relations in the 21st century*. China Focus. https://www.chinausfocus.com/foreign-policy/china-us-russia-relations-in-the-21st-century?gad_source=1&gclid=Cj0KCQjwiOy1BhDCARIsADGvQnBaiqgjUWbyJsFpL4wDPPCrIyIV8LEHDQh9r6XTZmypHOo0kMP8DN8aAtoSEALw_wcB
- Zagoria Donald S. The Sino-Soviet Conflict 1956–1961. Princeton: Princeton University Press, 1962 <https://www.cambridge.org/core/journals/american-political-science-review/article/abs/sinosoviet-conflict-19561961-by-donald-s-zagoria-princeton-princeton-university-press-1962-pp-xii-484-850-communist-chinas-strategy-in-the-nuclear-era-by-alice-langley-hsieh-englewood-cliffs-nj-prenticehall-inc-1962-pp-xx-204-450-cloth-225-paper-the-sinosoviet-dispute-documented-and-analyzed-by-g-f-hudson-richard-lowenthal-and-roderick-macfarquhar-new-york-frederick-a-praeeger-1961-pp-ix-227-500/37E0FF2BA868CC8E3D9A10630F2CD70D>

